

Aleksandra Rzyska

Framing w badaniach szkolnictwa wyższego – przegląd międzynarodowych periodyków naukowych

STRESZCZENIE: Wobec rosnącego zainteresowania tematyką szkolnictwa wyższego w publicznych debatach wzrasta także potrzeba badań nastawionych na analizy publicznego dyskursu. Jedną z interesujących perspektyw dla badań zajmujących się dyskursem jest koncepcja ramowania (*framing*), która jest związana z procesami przypisywania znaczeń, selekcyjonowania i uwypuklania określonych kwestii w publicznych przekazach. Celem artykułu jest analiza anglojęzycznej literatury naukowej z zakresu szkolnictwa wyższego i rozpoznanie, w jaki sposób koncepcja ramowania jest wykorzystywana w zagranicznych badaniach prowadzonych w tym obszarze. Przeglądem objęto dziewięć międzynarodowych periodyków naukowych podejmujących zagadnienia związane z obszarem szkolnictwa wyższego. Wybrane doniesienia z badań wykorzystujące koncepcję *framingu* zostały przeanalizowane m.in. pod kątem takich kryteriów jak: przedmiot prowadzonych badań, rodzaj materiałów empirycznych, specyfika tematyczna, metoda badawcza czy perspektywa teoretyczna.

SŁOWA KLUCZOWE: *framing*, *frame*, szkolnictwo wyższe, przegląd badań

Wprowadzenie

Zmiany w obszarze szkolnictwa wyższego wywołują obecnie coraz większe zainteresowanie uczestników i obserwatorów owych zmian. Egzemplifikację publicznej uwagi stanowią liczne dyskusje o sprawie: potoczne i specjalistyczne, a więc toczone na różnych poziomach i w różnych obszarach życia społecznego. Zmiany te, stają się nie tylko przedmiotem dyskursów, lecz także – manifestując się w dyskursach – bywają nośnikami i generatorami zmian. Marek Kwiek (2015b) pisząc o uniwersytecie w dobie przemian, podkreśla rolę dyskursów legitymizacji, „dyskursów wspierających” (Kwiek 2015b: 76) i legitymizujących miejsce instytucji długiego

trwania we współczesności: „[u]niwersytety potrzebują dzisiaj tak silnego i społecznie oraz politycznie akceptowanego dyskursu na temat swojej roli w społeczeństwie jak w czasach swojej nowoczesnej świetności [...]” (Kwiek 2015b: 12). Szczególny status dyskursu, jego związek z praktyką publiczną, instytucjonalną i z procesami zmian staje się uzasadnieniem dla kierowania uwagi badawczej w stronę publicznej debaty dotyczącej szkolnictwa wyższego, w różnych jej wymiarach. Badania w tym zakresie podejmują m.in.: Agnieszka Dziedziczak-Foltyn (2017), Helena Ostrowicka¹, Justyna Spychalska-Stasiak (2017), Łukasz Stankiewicz (2018), Dominik Chomik (2018) czy Marta Zimniak-Hałałko (2013), wykorzystując różne koncepcje teoretyczne oraz narzędzia analityczne.

Jedną z interesujących perspektyw dla badań zajmujących się dyskursem jest koncepcja ramowania (*framing*), która podkreśla rolę procesów nadawania znaczeń, selekcjonowania, kategoryzowania i wypuklania określonych kwestii w publicznych przekazach. Interdyscyplinarny rodowód *framingu* sprawia, że w badaniach ramowania trudno mówić o konkretnej, jednolitej metodzie badawczej, a raczej o pewnym zbiorze metod. W złożoności tej badacze ramowania dostrzegają analityczny potencjał, który jest możliwy do wykorzystania m.in. na drodze do rozpoznawania specyfiki publicznych sporów czy dla uchwycenia zmian tendencji publicznego komunikowania (zob. Franczak 2014a: 154). Badania nad *framingiem*, rozwijane jeszcze do niedawna (zob. Czyżewski 2011: 43) przede wszystkim poza granicami kraju, prowadzone są w różnych obszarach: medioznawczym, politologicznym, socjologicznym oraz w naukach o komunikowaniu, gdzie podkreśla się ich użyteczność dla „niemal niezliczonej ilości zagadnień i problemów” (cyt. za: Olczyk 2015: 146).

Niniejszy artykuł ma charakter przeglądowy i jest efektem zainteresowania możliwościami wykorzystania koncepcji ramowania w badaniach z obszaru szkolnictwa wyższego. Wobec długiej tradycji międzynarodowych badań szkolnictwa wyższego (*higher education research*) (zob. np. Kwiek 2015a; Kwiek 2015b: 44–47) zainteresowanie to kieruję w stronę publikacji zagranicznych. Celem artykułu jest analiza anglojęzycznej literatury naukowej z zakresu szkolnictwa wyższego i rozpoznanie, w jaki sposób *framing* „pracuje” w prowadzonych na tym polu badaniach. W tym celu dokonałam przeglądu wyróżnionych w literaturze przedmiotowej (za: Antonowicz 2015: 39) międzynarodowych periodyków naukowych, które podejmują zagadnienia związane z tematyką szkolnictwa wyższego (*Higher Education, Studies in Higher Education, Higher Education Policy, Higher Education Quarterly, Higher Education Research & Development, Higher Education Management and Policy, Innovative Higher Education, Journal of Higher Education, Assessment and Evaluation in Higher Education*). Biorąc pod uwagę, iż czasopisma recenzowane określane są

¹ Zob. więcej: projekt badawczy NCN „Urządzenie uniwersytetu – dyskursywny obraz współczesnej reformy szkolnictwa wyższego w Polsce”. <http://dyskurs.ukw.edu.pl> [22.01.2018].

obecnie jako „jedna z najbardziej wpływowych instytucji we współczesnej nauce” (Bielecka-Prus i Horolets 2013: 153), zakładam, iż warto przyglądać się publikowanym w nich badaniom i wytwarzanym dyskursom.

Podjęmowana analiza składała się z dwóch etapów: pierwszy obejmował przegląd baz danych i gromadzenie materiałów oraz przeszukiwanie zawartości abstraktów („analiza wstępna”), drugi etap („analiza właściwa”) związany był ze szczegółową analizą wybranych artykułów badawczych zawierających *frame* i/lub *framing* w tytułach i/lub w słowach kluczowych. Wyłonione doniesienia z badań analizowałam pod kątem kryteriów takich jak: przedmiot badań, rodzaj materiałów empirycznych, specyfika tematyczna, perspektywa teoretyczna, metoda badawcza. W analizowanych badaniach interesowało mnie, co podlega ramowaniu, jakie ramy wyróżniają badacze, w jaki sposób je rekonstruują oraz do jakich tradycji ramowania sięgają. Przedstawiając wyniki analiz, staram się następnie osadzić poszczególne badania ze względu na podejmowaną problematykę w szerszym międzynarodowym dyskursie na temat zmian w szkolnictwie wyższym, rozważając jednocześnie możliwości wykorzystania koncepcji ramowania na gruncie polskich badań szkolnictwa wyższego.

Podstawy teoretyczne

Framing w tłumaczeniu z języka angielskiego to „ramowanie”, „kadowanie”, „urabianie”, „oprawianie”, *framing* pochodzi od kategorii *frame* tłumaczonej jako „rama”, „kadr”, „szkielet”, „oprawa”. Można też wyróżnić czasownik w formie bezokolicznika: *to frame*, co w potocznym rozumieniu oznacza nie tylko „(wy)kadrować”, ale także „wrabiać”, „wrobić”, „sfalszować”. Rozumienie to podkreśla strategiczny, manipulacyjny charakter działania związanego z ramowaniem, który jednak nie zatrzymuje się wyłącznie na poziomie potocznym, a stanowi dziś podstawę dla niektórych teorii *framingu*. Zanim jednak doszło do rozwoju koncepcji ramowania w jej strategicznym użyciu, kategorie *frame* i *framing* pojawiły się w wielu dziedzinach naukowych, w różnych odsłonach.

Źródeł omawianych kategorii należy szukać w psychologii kognitywnej, gdzie *frame* pojawia się pierwotnie jako schemat pamięciowy. Na tym polu *framing* to „zjawisko poznawcze, będące integralną częścią procesu kategoryzacji, gdzie bodźce zewnętrzne, takie jak np. nowe informacje, zostają zdefiniowane i przyporządkowane kategoriom uprzednio zdobytego doświadczenia” (Pluwak 2009: 49). Badania nad ludzką pamięcią, prowadzone w latach 30. ubiegłego wieku przez Frederica Bartletta (1932), dowodzą, iż proces ramowania ma wpływ na zapamiętywanie, ocenę, a także postawy, które są zależne od tego, w jaki sposób dane kwestie zostaną przedstawione (zob. Pluwak 2009), więc „wyramowane”. W psychologii wyboru ważną rolę dla rozwoju *framingu* odegrała teoria perspektywy (*prospect theory*)

Daniela Kahnemana i Amosa Tversky'ego. Autorzy wprowadzają pojęcie ramy decyzji (*decision frame*), która jest uwarunkowana poprzez efekt określonego, językowego sformułowania (*framing effect*). Na gruncie tej teorii (zwanej także matematycznym modelem podejmowania decyzji ekonomicznych) ludzkie wybory zależne są od tego, czy dana sytuacja uruchamia mentalną ramę zysku czy straty (Czyżewski 2010: XLII–XLIII; Pluwak 2009: 55–56). W obszarze lingwistycznym kategorię *frame*, w rozumieniu „obszernych jednostek wiedzy otwieranych przez słowa użyte w procesie komunikacji” (Pluwak 2009: 56) – tzw. *linguistic frames*, upowszechnił Charles Fillmore, twórca teorii ram semantycznych (*frame semantics*). W dziedzinie sztucznej inteligencji kategorii *frame* używa Marvin Minsky. W jego teorii systemu schematów rama jest jednocześnie „układem danych i procedurą ich generowania” (Francuz 2002: 29).

W socjologii oraz, szerzej, w naukach społecznych pojęcie ram spopularyzował Erving Goffman, definiując je w *Analizie ramowej* (1974) jako schematy interpretacyjne, schematy organizacji doświadczenia, które ułatwiają codzienne funkcjonowanie, pomagając odpowiadać na pytanie o to, „co tu się dzieje?”. Goffman bazuje na metakomunikacyjnej koncepcji ramy opracowanej na gruncie antropologii przez Gregory'ego Batesona (1972). Antropologiczne badania Batesona stały się także inspiracją m.in. dla rozwijających koncepcje ram w studiach nad polityką publiczną Martina Reina oraz Donalda Schöna, którzy posługują się kategorią ram politycznych (*policy frames*). Podejście Reina i Schöna jest natomiast obecnie wykorzystywane najczęściej w analizach ruchów społecznych (Hulst i Yanow 2016).

Współczesne badania nad *framingiem* związane są z obszarem tzw. studiów nad ramowaniem życia publicznego, ukształtowanych za sprawą badań prowadzonych w dwóch zasadniczych dziedzinach: medioznawczej oraz socjologiczno-politologiczno-medioznawczej (Czyżewski 2010: XXXVIII). Nurt medioznawczy to przede wszystkim problematyka społecznego oddziaływania mediów. W nurcie tym wyróżnić można m.in. badania prowadzone z wykorzystaniem teorii *framing* oraz powstałej u progu lat 70. teorii *agenda setting* – ustalania porządku dziennego, która pierwotnie zakładała, iż media wyznaczają tematy, o których myślą i dyskutują odbiorcy medialnych przekazów. W obszarze medioznawczych studiów nad *framingiem* uważa się, iż media mają wpływ nie tylko na to, o czym ludzie myślą, lecz także na to, w jaki sposób o tym myślą, podkreślając tym samym „udział mediów w konstrukcji powszechnie dostępnego obrazu społeczeństwa, a w konsekwencji – w społecznej konstrukcji rzeczywistości” (Czyżewski 2010: XXXIX). Przedstawiciele teorii *agenda setting* przyswoili z czasem *framing* jako drugi poziom ustanawiania agendy. Pierwszy poziom dotyczy ustalania hierarchii ważności podejmowanych problemów czy kwestii, drugi zaś ustalania hierarchii atrybutów spraw podlegających publicznej ocenie (Czyżewski 2010: XXXIX; Nowak 2016: 13). Badania prowadzone

w nurcie socjologicznym, politologicznym i medioznawczym dotyczą obywatelskiej sfery publicznej oraz różnych form działań zbiorowych, w tym tzw. nowych ruchów społecznych. Pojawiają się tu badania dotyczące medialnych ram (*media frames*) oraz ram działań zbiorowych (*collective action frames*), których – jak pisze Czyżewski (2010: XL) – trudno nie rozpatrywać w relacji: ramowanie w dyskursie medialnym jest powiązane z kwestią społecznej mobilizacji, ruchy społeczne podlegają zaś medialnej interpretacji. Chodzi bowiem o to, iż: „dopiero te aspekty rzeczywistości, które zostaną publicznie zinterpretowane, zdobywają znaczenie społeczne. Zostają one wtedy uznane za fakty (np. wiadomości), na temat których potem dyskutuje się w danym społeczeństwie, i które gwarantują kontynuację zarówno procesu dyskursu, jak i konstrukcji rzeczywistości społecznej” (Płuwak 2009: 65). Na tym polu uwypuklona zostaje kwestia świadomego kierowania uwagą, zaznacza się manipulacyjny charakter *framingu* w dyskursie publicznym związany ze strategicznym kształtowaniem ram. Wśród dwóch podstawowych nurtów badań nad *framingiem* wyróżnić można jeszcze za Bertramem Scheufele (2003) nurt trzeci – komunikacyjny, powiązany z analizą ram używanych przez dziennikarzy w newsach medialnych (zob. Czyżewski 2010: XL). Tu jednak kategorie takie jak władza, hegemonia czy spór mają już mniejsze znaczenie (Gamson 2001, IX).

Szczególne uznanie – jak pisze Czyżewski (2010: XLII) – nie tylko w środowisku naukowym, ale także w mediach oraz języku potocznym zdobyło pojęcie ramy jako schematu poznawczego, co nastąpiło dzięki rozwojowi badań nad ramowaniem życia publicznego, upowszechnieniu (przywoływanej już) psychologicznej teorii Amosa i Tversky’ego, a także lingwistyczno-politycznej koncepcji George’a Lakoffa. Według tego ostatniego ramy jako mentalne struktury, schematy kształtują sposób, w jaki spoglądamy na rzeczywistość, to, jak o niej mówimy i rozumiemy docierające do nas komunikaty. Lakoff podejmuje kwestie ramowania (politycznej) debaty publicznej, sugerując potrzebę jej „przeramowania” (*reframing*), ramowania w alternatywny sposób w celu „odzyskania publicznego dyskursu”. Zwraca też uwagę, że: „w życiu politycznym nasze ramy kształtują nasze polityki społeczne oraz instytucje, które formujemy, by prowadzić owe polityki. [...] Przeramowanie jest zmianą społeczną” (Lakoff 2004, cyt. za: Czyżewski 2010: XLIII). W ten sposób autor ten zwraca uwagę na związek mentalnych ram i procesów ramowania z domeną polityki, a także na fundamentalne znaczenie *framingu* dla funkcjonowania i kształtu instytucji publicznych oraz procesów społecznych zmian. Uwaga ta jest warta podkreślenia, zwłaszcza w kontekście rozważań dotyczących roli dyskursu w procesie zmian instytucji szkolnictwa wyższego.

Współcześnie badaniem strategicznego użycia *framingu* w dyskursie politycznym, medialnym zajmują się szczególnie badacze z obszaru marketingu politycznego (np. Olczyk 2009), a badania te najczęściej obejmują kwestie związane z kształtowaniem

wizerunku (w zakresie tematycznym dotyczącym szkolnictwa wyższego, zob. np. Łódzki 2017). Koncepcja *framingu* znajduje zastosowanie w wielu obszarach zainteresowanych publicznym dyskursem, „dyskursem elit symbolicznych” (zob. Franczak 2014b), także np. w badaniach pedagogicznych, edukacyjnych (zob. Zierkiewicz 2013), dla edukacji medialnej (zob. Rzyska 2018). Edukacyjny wymiar *framingu* jest zresztą zupełnie uniwersalny podobnie jak potrzeba rekonstruowania i konstruowania publicznych przekazów. Ma to związek ze statusem samego ramowania jako procesu charakterystycznego dla publicznego dyskursu. Można za Agnieszką Pluwak (2009: 69) rzec, iż:

Framing jako interpretacja wydarzeń publicznych nie jest więc zjawiskiem zachodzącym jedynie na poziomie politycznym lub medialnym, ale można go zaobserwować wśród wszystkich grup społecznych biorących udział w dyskursie publicznym. Jest on w ten sposób obecny na każdym poziomie komunikacji publicznej tam, gdzie uczestniczące w nim grupy społeczne chcą wpłynąć na relacje siły w dyskursie medialnym.

Można więc chyba dodać, iż w związku z tym badania nad *framingiem* znajdują uzasadnienie niemal w każdej dziedzinie nauk społecznych, także w obszarze badań dotyczących szkolnictwa wyższego. Nim jednak przejdę do części, w której przyglądam się wykorzystaniu koncepcji *framingu* w zagranicznych badaniach szkolnictwa wyższego, zasygnalizuję pewne trudności opisane w literaturze związane m.in. z szerokim zastosowaniem *framingu* w różnych, często niezwiązanych ze sobą obszarach.

Jedną z przeszkód dla badaczy *framingu* jest fakt, iż trudno mówić w tej domenie o jednolitej metodzie badawczej, należy raczej zwrócić uwagę na pewien zespół metod (zob. Olczyk 2015). Co więcej, Czyżewski (2011: 31) podkreśla, że zarówno na świecie, jak i w Polsce dochodzi do mylnego utożsamiania ze sobą Goffmanowskiej analizy ramowej (*frame analysis*) z wykorzystywaną w studiach nad ramowaniem życia publicznego analizą ramowania (*framing analysis*). Różnic w obu podejściach jest wiele, a te najbardziej podstawowe dotyczą przyjmowanych definicji. W studiach nad *framingiem* przywoływana jest najczęściej definicja sformułowana przez Roberta Entmana (1993), który zwraca uwagę na dwa główne procesy ramowania: selekcji i amplifikacji, za sprawą których ramy podkreślają tylko niektóre aspekty rzeczywistości, omijając inne. Goffmanowskie ujęcie ramy – jak pisze Czyżewski (2010: XLI) „dotyczy nie tyle «selekcjonowania» i «uwytatniania» składników szerzej puli informacji, ile całościowego, gruntownie «modelującego» konstruowania definicji sytuacji lub przekazu”. Titus Ensink oraz Christoph Sauer (2003: 3) konstatują, że na poziomie teoretycznym dochodzi do „mylącej złożoności” (*confusing complexity*) w użyciu pojęcia *frame*, co wynika

z dwóch okoliczności: tego, że „(1) termin ten jest używany w różnych znaczeniach, w różnych dziedzinach badań; (2) w obrębie tej samej dziedziny używane są różne terminy, w odniesieniu do (z grubsza) tej samej koncepcji lub znaczenia” (zob. Pluwak 2009: 71).

W obliczu obecnego w literaturze terminologicznego zamętu pragnę podkreślić, że w części analitycznej dokonuję przekładu z języka angielskiego terminów *frame* i *framing* konsekwentnie za Czyżewskim, a więc posługuję się kategoriami: rama (*frame*) i ramowanie (*framing*). Odnosząc się do znaczenia obu kategorii, chcę także wyraźnie podkreślić, że cel postawiony w niniejszym artykule wiąże się bardziej z rozpoznaniem nadawanych znaczeń niż ich samodzielnym formowaniem.

Gromadzenie i analiza materiałów

W celu rozpoznania, w jaki sposób koncepcja ramowania jest obecna w literaturze z zakresu szkolnictwa wyższego, w prowadzonych na tym polu badaniach dokonałam przeglądu przywołanych przez Antonowicza (2015: 39) międzynarodowych periodyków naukowych, które podejmują zagadnienia związane z tematyką szkolnictwa wyższego. Analiza literatury składała się z dwóch etapów: pierwszy obejmował przegląd baz danych i gromadzenie materiałów oraz przeszukiwanie zawartości abstraktów („analiza wstępna”), drugi etap („analiza właściwa”) związany był ze szczegółową analizą wybranych artykułów badawczych zawierających słowa *framing* oraz *frame* w tytułach i/lub w słowach kluczowych.

Pierwszy etap prac rozpoczęłam od przeglądania baz indeksujących poszczególne tytuły czasopism: Springer (*Higher Education, Higher Education Policy, Innovative Higher Education*), Taylor & Francis Online (*Studies in Higher Education, Higher Education Research & Development, Journal of Higher Education, Assessment and Evaluation in Higher Education*), Wiley (*Higher Education Quarterly*), a także zawartości czasopisma wydawanego przez OECD (*Higher Education Management and Policy* – do roku 2001 jako *Higher Education Management*)². W przeprowadzonym przeglądzie nie zakładałam ograniczeń czasowych, przeszukiwaniem objęłam wszystkie dostępne materiały – od pierwszego wydania do stycznia 2018 roku włącznie (2113 numerów). Najkrótsza historia wydawnicza (1998– 2012), a więc i najwęższy zakres materiałów dotyczy czasopisma *Higher Education Management and Policy* (łącznie z *Higher Education Management* 42 numery). Najdłuższą tradycję (od 1930 roku) posiada *Journal of Higher Education* (650 numerów) (zob. tabela 1). Wziąwszy pod uwagę, że geneza kategorii *frame* sięga początku lat 30. XX wieku, brak określenia granicy czasowej przeglądu znajduje pewne uzasadnienie.

² <https://bit.ly/2ofZKzE> [22.01.2018].

Tabela 1. Charakterystyka objętych przeglądem czasopism anglojęzycznych o tematyce szkolnictwa wyższego

Wydawca	Tytuł czasopisma	Rok wydania pierwszego numeru	*Ilość wydanych numerów
Springer	<i>Higher Education</i>	1972	360
	<i>Higher Education Policy</i>	1988	118
	<i>Innovative Higher Education</i>	1976	162
Taylor & Francis Online	<i>Studies in Higher Education</i>	1972	190
	<i>Higher Education Research & Development</i>	1982	126
	<i>Journal of Higher Education</i>	1930	650
	<i>Assessment and Evaluation in Higher Education</i>	1975	194
Wiley	<i>Higher Education Quarterly</i>	1974	271
OECD	<i>Higher Education Management and Policy, Higher Education Management</i>	2001	42
		1998	

*do stycznia 2018 roku włącznie.

Źródło: opracowanie własne.

Przeszukiwanie pod kątem występowania słów *framing* oraz *frame* w zawartości czasopism wykazało wyniki obejmujące najczęściej cały przekrój czasowy wydanych artykułów, od pierwszego wydanego numeru (łącznie we wszystkich czasopismach: 3872 wyniki). Ujawniło także, iż niezależnie od wpisanego w wyszukiwarce słowa – *frame* czy *framing* – występowały niemal zawsze tożsame wyniki dla obu sformułowanych zapytań. Wobec ograniczonego dostępu do wielu pełnych tekstów trudno jednak orzec, w jaki sposób szukane słowa zostały użyte w naukowych dyskursach.

Przeglądane bazy nie oferują możliwości zróżnicowania kryteriów przeszukiwania pod kątem zawartości tytułów, abstraktów czy słów kluczowych. Chcąc uzyskać bardziej szczegółowe informacje odnośnie występowania wyszukiwanych słów, przeszłam więc z poziomu przeglądu baz na poziom gromadzenia danych. W zebranych materiałach (dostępnych: tytułach, abstraktach oraz słowach kluczowych) poszukiwałam rdzenia „fram”. Dane liczbowe przedstawiające ilość artykułów, w których wystąpiły słowa *frame* i *framing* (w różnych odmianach: *framing*, *frame*, *frames*, *framed*, *re-framing*, *re-frame*) ze względu na miejsce ich występowania prezentuje tabela 2.

Różnice pomiędzy poszczególnymi wynikami ukazanymi w tabeli związane są przede wszystkim ze zróżnicowaniem ilościowym numerów czasopism objętych przeglądem. Różnice między liczbą artykułów zawierających odniesienie do ramowania lub ram w całych tekstach i w abstraktach są natomiast związane z okolicznością, że nie wszystkie artykuły posiadają abstrakty lub te nie zostały udostępnione. Należy

także podkreślić, że zawartość czasopisma *Higher Education Management and Policy* przeszukiwana była „ręcznie”. I choć różnica między wynikami uzyskanymi w następstwie przeglądu *HEMaP* a innymi wynikami jest związana przede wszystkim z różnicą w liczbie przeglądanych numerów, warto zaznaczyć, iż poszczególne bazy posiadają określony algorytm wyszukiwania danych w systemach, który może dawać nieco inne wyniki niż ręczne wyszukiwanie.

Tabela 2. Ilościowe zestawienie artykułów zawierających słowa *frame* i/lub *framing*

Tytuł periodyku:	słowa <i>frame</i> i/lub <i>framing</i> w:	całym tekście	abstrakcie	tytule i/lub wśród słów kluczowych
<i>Higher Education</i>		769	59	6
<i>Higher Education Policy</i>		239	20	1
<i>Innovative Higher Education</i>		229	2	2
<i>Studies in Higher Education</i>		608	42	6
<i>Higher Education Research & Development</i>		415	27	2
<i>Journal of Higher Education</i>		803	6	4
<i>Assessment and Evaluation in Higher Education</i>		329	21	4
<i>Higher Education Quarterly</i>		426	12	2
<i>Higher Education Management and Policy</i>		76	3	0
suma		3872	192	27

Źródło: opracowanie własne.

Analiza zawartości abstraktów (łącznie 192 abstrakty), którą nazywam „analizą wstępną”, ujawniła liczne kolokacje szukanych słów. W analizowanym materiale zauważyć można wiele przypadków potocznego użycia słów *frame* i *framing* oraz niezwiązanego z ramowaniem jako perspektywą teoretyczno-metodologiczną, np. *time frames*, *regulation frames*, *frames of reference*, *theoretical frames*, *structural frames*, *analytic frames*, a także takie, które sugerują bardziej niż inne związek z koncepcją *framingu*, np. *frames of meaning*, *frames for understanding*, *conceptual frames/framing* czy *strategic framing*.

Poza wyróżnionymi określeniami w abstraktach artykułów dostrzec można łączliwość wyrazów *framing* oraz *frame* m.in. ze słowami wskazującymi na przedmiot ramowania, kwestię, której ramowanie dotyczy. Pośród nich znalazły się takie, które odwołują się do tematyki szkolnictwa wyższego, polityki, reform oraz pochodnych, np.: *higher education*, *policy of higher education*, *higher education policies*, *higher education reforms*, *political economy*, *academic capitalism*, *globalizing*

rationalities, pojawiały się również słowa czy pojęcia bardziej ogólne jak: *changes, knowledge, values*, a także: *evaluation, assessment, capabilities, leadership, plagiarism, gender inequality*, często pisano też o ramowaniu studentów: *framing students*. Ramowania używano w tekstach w związku z określeniem pewnej perspektywy (ramowanie z perspektywy) np.: *ecological, neoliberal perspective*, a także w kontekście potrzeby zmian: (alternatywne ramy, ramowanie) *alternative framings for policy, alternative policy frame, alternative frame for higher education policy*; (przy użyciu kategorii „przeramowania”) *reframing higher education, reframing of doctoral study, reframing internationalization agendas, re-frame gendered constructs*.

Poza przypadkami użycia kategorii *framing analysis* lub *frame analysis* pojawiło się także określenie *frame for analysis*, które podkreśla założenia przyjęte w danych badaniach. I chociaż trudno szukać bezpośredniego związku z perspektywą badania ram, chyba warto to użycie słowa *frame* zaznaczyć, choćby dla wyostrenia „konstrukcyjnego” charakteru projektowania badań naukowych. Nasuwa się tu uwaga Karola Franczaka (2014b: 115), który podkreśla, że „*framing analysis* dostarcza narzędzi utrzymania dystansu do różnych perspektyw, a nawet problematyzacji własnego stanowiska”.

Użycie ram i ramowania w abstraktach sugerowało często potoczne wykorzystanie wyróżnionych słów w całych tekstach, jednak analiza wstępna ujawniła pewną trudność w zakwalifikowaniu badań na podstawie analizy abstraktu jako jednoznacznie wykorzystujących lub nie koncepcję *framingu*. Ostatecznie postanowiłam przyjrzeć się bliżej tym artykułom, które posiadały *framing* lub *frame* w tytułach i/lub w słowach kluczowych. Badająca tytuły tekstów naukowych Małgorzata Dawidziak-Kładoczna (2014: 88) przywołuje wiele obecnych w literaturze charakterystyk tytułu. Na potrzeby niniejszej pracy warto uwypuklić, iż tytuł jest m.in. określanym „elementem ramy dzieła” (Ocieczek 1990) czy „jednostką sygnującą dany tekst i jednocześnie jego integralną częścią” (Danek 1980; Sławiński 1976). Przy artykułach naukowych publikowanych w czasopiśmie recenzowanych ważną rolę pełnią także słowa kluczowe.

Do etapu analizy właściwej wyłoniłam tylko 6 na 26³ artykułów, które zawierały kategorie *framing* albo *frame* w tytułach i/lub słowach kluczowych⁴. Pozostałe teksty (20) nie były artykułami badawczymi (teoretyczne, recenzje) lub były doniesieniami z badań, lecz kategoria *framing* w analizowanym materiale nie odnosiła się wyraźnie do żadnej koncepcji ramowania. Wybrane teksty ukazały się między 2006 a 2017 rokiem. Poniżej prezentuję charakterystyki sześciu doniesień z badań,

³ Znajdująca się w tabeli 2 suma artykułów zawierających szukane kategorie w tytule wynosi 27, lecz jeden z nich publikowany był dwukrotnie w różnych miejscach, stąd liczba 26.

⁴ Jedna z pozycji (Miller i Morphew 2017) była analizowana na podstawie dostępnego abstraktu.

celem moim nie jest jednak streszczenie, a raczej przedstawienie głównych założeń teoretyczno-metodologicznych przyjmowanych w badaniach oraz ich związku z perspektywą ramowania. Interesuje mnie: jakich ram używają badacze, w jaki sposób je rekonstruuja, do jakich tradycji ramowania sięgają. Na tym etapie analiz korzystam z użytecznych kryteriów analizy zapożyczonych od Heleny Ostrowickiej (2015: 50). Autorka ta analizuje wybrane badania nad dyskursem edukacyjnym, używając w tym celu następujących kryteriów: rodzaj materiałów empirycznych, przedmiot badań, specyfika tematyczna, podstawowe kategorie analityczne, metoda badań, perspektywa teoretyczna. Ze względu na zainteresowanie w analizowanych badaniach koncepcją ramowania i ram, w zestawieniu tabelarycznym (tabela 3) zamiast kryterium „kategorii analizy”, proponuję kryterium „co podlega ramowaniu”, natomiast poszczególne zlokalizowane w badaniach ramy i procesy ramowania przywołuję w tekście, przy poszczególnych tytułach.

Tytuł pierwszego z prezentowanych w zestawieniu artykułów – „The Re-Framing of Australian Higher Education” (Pick 2006), wskazuje nie tylko na zainteresowanie ramowaniem szkolnictwa wyższego, ale – poprzez użycie kategorii *re-framing* – sugeruje także koncentrację na zjawisku zmian ramowania tego obszaru. Celem artykułu jest analiza zmian w polityce australijskiego szkolnictwa wyższego w ciągu ostatnich dwóch dekad, a obiektem badań są raporty rządowe. Prezentowany artykuł stanowi egzemplifikację wykorzystania analizy ramowej (*frame analysis*) w badaniach związanych tematycznie z obszarem polityki szkolnictwa wyższego promujących ją jako metodę przydatną do badania „systemowych skutków decyzji politycznych, która łączy i odkrywa, w jaki sposób różne, złożone siły polityk rządu oraz szersze wydarzenia społeczne i ekonomiczne łączą się, tworząc trudny teren, w którym uniwersytety muszą teraz wyznaczyć kurs” (Pick 2006: 229). Model analityczny wykorzystywany w badaniach został stworzony w oparciu o kategorie ram retorycznych (*rhetorical frames*) oraz ram politycznych (*policy frames*) – dwóch poziomów ramowania zaproponowanych przez Schöna i Reina (1994). Implementacja modelu analitycznego do praktyki badawczej pozwala zobrazować zmiany (ram) w australijskiej polityce szkolnictwa wyższego, które przyjmują formę reinterpretacji głęboko zakorzenionych wartości kulturowych budowania narodu. Kolejne reinterpretacje tego prymarnego wzoru jako różne wizje retoryczne znajdują odzwierciedlenie w odmiennych strategicznych ramach polityki (*strategic policy frames*), które z kolei tworzą specyficzne warunki debaty na temat przyszłości australijskich uniwersytetów (Pick 2006: 231-232). W tekście nie pojawia się odniesienie do konkretnych teorii, znajduje się natomiast fragment, który podkreśla, iż wykorzystywane podejście do analizy ram posiada zarówno „teoretyczny rygor”, jak i „praktyczne znaczenie” (Pick 2006: 231). Analiza ramowania w preferowanej odsłonie stanowi więc perspektywę teoretyczno-metodologiczną, której teoretyczność

związana jest z obszarem publicznej polityki: „należy wyjaśnić, że pojęcie «ramy», tak jak jest ono używane w niniejszym dokumencie, jest ściśle powiązane z literaturą dotyczącą polityki” (Pick 2006: 231). W artykule wyraźnie zaznaczona jest rola i potencjał obranej perspektywy w analizach dotyczących polityki szkolnictwa wyższego. Autor konkluduje, iż istnieje potrzeba dalszych badań z wykorzystaniem analizy ram, szczególnie w celu porównania skutków polityki rządowej w zakresie szkolnictwa wyższego w kontekście międzynarodowym (Pick 2006: 240).

„Towards a ‘Post-Public Era’? Shifting Frames in German and Australian Higher Education Policy” to drugi analizowany artykuł tego samego autora (Pick 2008), także związany z obszarem polityki publicznej oraz z tematyką zmian. Tytułowe *re-framing* jako kategorię odnoszącą się do zmiany „zastępują” ulegające zmianom ramy (*shifting frames*). W tytule artykułu opublikowanego w 2006 roku akcentowano przeramowanie szkolnictwa wyższego (*higher education*), w tytule artykułu z 2008 roku pojawia się polityka szkolnictwa wyższego (*higher education policy*), której zresztą uwaga poświęcona jest także w badaniach publikowanych dwa lata wcześniej. Zestawienie obu tekstów znajduje pewne uzasadnienie, gdyż tym razem autor porównuje zmieniające się polityki szkolnictwa wyższego w Niemczech i w Australii, korzystając z analiz dotyczących zmian polityki australijskiego szkolnictwa wyższego opublikowanych w 2006 roku. Prezentowane badania stanowią więc odpowiedź na wyrażone wcześniej (Pick 2006: 240) słowa o potrzebie dalszych badań z wykorzystaniem analizy ram w celu porównania skutków polityk szkolnictwa wyższego w kontekście międzynarodowym. *Frame analysis*, określana pierwotnie wyłącznie jako metoda (Pick 2006: 231), tym razem scharakteryzowana jest jako przydatna w badaniach porównawczych technika (Pick 2008: 4), która pozwala na dostarczenie pewnych implikacji dla debaty na temat przyszłych kierunków zmian obu rozpatrywanych systemów. Autor podkreśla, iż okoliczność ta jest szczególnie ważna, biorąc pod uwagę słowa Simona Marginsona (2007, za: Pick 2008: 4), iż znajdujemy się obecnie na szczycie epoki „post-publicznej” w szkolnictwie wyższym, gdzie: „impet w kierunku deregulacji i korporatyzacji zostanie zrównoważony przez ponowną troskę o cel publiczny oraz warunki pochodzące często z samych uczelni i określające publiczny interes. Ta epoka zostanie wyznaczona [*framed*] przez markery konkurencji rynkowej... a także przez samoregulujące misje specjalistyczne, publicznie odpowiedzialne i wytłumaczalne”. W tym kontekście koncepcja *framingu* wydaje się być bardzo... „przyszłościowa”.

Kolejny analizowany artykuł nosi tytuł „Framing «world class» differently: international and Korean participants’ perceptions of the world class university project” (Jang i Kim 2013). Ramowanie dotyczy tu projektu *world class university* (WCU), który opisany jest jako nastawiony na zwiększenie potencjału badawczego i rozwój koreańskich uniwersytetów w kierunku światowych standardów przy współpracy

ze światowej klasy naukowcami (Jang i Kim 2013: 726). Autorzy poprzez przeprowadzenie wywiadów fokusowych oraz wykorzystanie analizy sieci semantycznej (*semantic network analysis*) analizują, w jaki sposób koreański projekt WCU postrzegany jest przez uczestniczących w nim międzynarodowych badaczy i koreańskich administratorów projektu (Jang i Kim 2013: 725). Głównym celem badań jest krytyczne porównanie ram właściwych dla obu grup badanych i odnalezienie implikacji dla ulepszenia polityki szkolnictwa wyższego (Jang i Kim 2013: 727). Badacze przeprowadzają w tym celu analizę ram (*frame analysis*), a swoim zainteresowaniem obejmują ramy kognitywne (*cognitive frames*) oraz zbiorowe (*social group frames*). Zainteresowanie kognitywnym oraz społecznym wymiarem konstruowanych schematów interpretacji odsyła do teoretycznych założeń lingwistyki oraz teorii społecznych reprezentacji (Jang i Kim 2013: 729). Rekonstrukcja społecznych reprezentacji badanych grup w oparciu o identyfikację zaangażowanych przez uczestników ram ma przyczynić się do zidentyfikowania barier komunikacyjnych pomiędzy zaangażowanymi w projekt WCU stronami. Chodzi wreszcie o zbudowanie „platformy komunikacyjnej”, która umożliwi uczestnikom projektu lepsze porozumienie i poprawi współpracę. To zadanie, które – jak piszą autorzy (Jang i Kim 2013: 729) – wymaga zaangażowania określonych narzędzi analitycznych umożliwiających złożone badanie cech komunikacji, percepcji i reprezentacji różnych grup społecznych. A zadanie to nie jest bez znaczenia w kontekście powodzenia tytułowego projektu, który – jak sam tytuł wskazuje – ramowany jest odmiennie przez uczestniczących w nim badaczy. W artykule podkreślony zostaje praktyczny, społeczny wymiar podejmowanej inicjatywy badawczej, potrzeba aktywnego zaangażowania m.in. w przeformułowanie (*reframing*) dotychczasowego programu edukacyjnego (Jang i Kim 2013: 729). Tak zakrojone badania, podejmując kwestie z zakresu szeroko rozumianej komunikacji, nastawione są na dostarczenie implikacji dla badań szkolnictwa wyższego, publicznej polityki i praktyki.

Artykuł pod tytułem „Students are doing it for themselves – ‘the problem-oriented problem’ in academic writing in the humanities” (Knudsen 2014) jest doniesieniem z badań, których główny cel to ustalenie, w jaki sposób studenci ramują „problemowo zorientowany problem” w swoich pracach pisemnych oraz jak ramy te zmieniają się w czasie (Knudsen 2014: 1838, 1843). Materiał empiryczny stanowiły raporty studenckie prezentujące indywidualne, zorientowane problemowo projekty z obszaru humanistyki, które zostały sporządzone przez studentów na różnym etapie studiowania (po pierwszym semestrze oraz po czterech semestrach studiów). Przedmiot badań – studenckie konceptualizacje problemu – rekonstruowano przy pomocy analizy ramowania (*framing analysis*). W tekście odnaleźć można bezpośrednie odwołanie do koncepcji ramowania ukorzenionej socjologicznie i dyskursywnie, w związku z czym: „ramowanie postrzegane jest jako kontekstowe działanie komunikacyjne

Tabela 3. Zestawienie wybranych anglojęzycznych badań nad framingiem w obszarze szkolnictwa wyższego

1. Tytuł publikacji	2. Przedmiot badań	3. Rodzaj materiałów empirycznych	4. Specyfika tematyczna	5. Perspektywa teoretyczna	6. Metoda badań	7. Co podlega ramowaniu
„The Re-Framing of Australian Higher Education”	Zmiany w polityce szkolnictwa wyższego w Australii	Dokumenty rządowe	Polityka szkolnictwa wyższego	Brak danych	Analiza ramowa (<i>frame analysis</i>)	Szkolnictwo wyższe w Australii
„Towards a Post-Public Era? Shifting Frames in German and Australian Higher Education Policy”	Zmiany polityki szkolnictwa wyższego w Niemczech i w Australii	Dokumenty rządowe	Polityka szkolnictwa wyższego	Brak danych	Analiza porównawcza, analiza ramowa (<i>frame analysis</i>)	Szkolnictwo wyższe w Niemczech i w Australii
„Framing «world class» differently: international and Korean participants' perceptions of the world class university project”	Postreganie projektu WCU przez uczestniczących w nim naukowców	Dane tekstowe: sfinansowane wypowiedzi	Badania szkolnictwa wyższego, polityka publiczna	Teoria reprezentacji społecznych (Moscovici), lingwistyka	Wywiady fokusowe, analiza sieci semantycznych (<i>semantic network analysis</i>)	Projekt <i>world class university</i> (WCU)
„Students are doing it for themselves – ‘the problem-oriented problem’ in academic writing in the humanities”	Studencie konceptualizujące problem	Pisemne projekty studenckie	Nauczanie problemowe, pisanie akademickie	Socjologiczna i dyskursywna tradycja ramowania	Analiza ramowania (<i>framing analysis</i>)	Problemowo zorientowany problem
„Mixed messages: public communication about higher education and non-traditional students in Australia”	Reprezentacje edukacji uniwersyteckiej oraz zawodowej	Media drukowane: artykuły o tematyce edukacyjnej	Komunikacja publiczna, medycyna, kształcenie wyższe	Teoria ustalania porządku dziennego (<i>agenda setting</i>)	Analiza treści	Edukacja uniwersytecka i edukacja zawodowa w Australii
„Merchants of Optimism: Agenda-Setting Organizations and the Framing of Performance-Based Funding for Higher Education”	Dyfuzyja i przyjęcie polityki finansowania opartego na wynikach	Publikacje z zakresu polityki	Polityka szkolnictwa wyższego	Teoria ramowania (<i>framing theory</i>)	Brak danych	Finansowanie oparte na wynikach dla szkolnictwa wyższego

Źródło: opracowanie własne.

kategoryzowania i rozumienia danej idei lub koncepcji – w tym przypadku pojęcia «problemu». Rama jest zatem tekstową kategoryzacją danej kwestii” (Knudsen 2014: 1846). Tytuł artykułu nie zapowiada wykorzystania koncepcji ramowania, lecz *framing*, a dokładniej „ramowanie konceptualne” (*conceptual framing*), pojawia się – poza treścią abstraktu – także jako słowo kluczowe. Nastawienie na badanie studenckich konceptualizacji związane jest bardziej z tym, „co studenci faktycznie robią, niż co mogą myśleć lub mówić, że robią” (Knudsen 2014: 1845), chodzi o to, co znajduje się na poziomie tekstowym, innymi słowy o *students’ textual framing* (Knudsen 2014: 1846). Analizę ramowania przeprowadzono pod kątem trzech wyróżnionych charakterystyk – ramowania:

1. adekwatności projektu: w jaki sposób problem jest trafny (treść argumentów używanych na rzecz istotności danego problemu: dlaczego jest istotny i dla kogo);
2. problemu (co studenci kwalifikowali jako problemowo zorientowany problem);
3. źródeł oraz istniejącej literatury (od studentów oczekuje się interakcji z istniejącą wiedzą, literaturą oraz źródłami) (Knudsen 2014: 1847–1852).

W badaniach zwrócono także uwagę na kwestię różnic w konstruowanych ramach w zależności od etapu, na którym znajdowali się studenci na ścieżce edukacyjnej.

Kolejnym z prezentowanych artykułów, który nie zawiera odniesienia do *framingu* w tytule, lecz w słowach kluczowych jest „Mixed messages: public communication about higher education and non-traditional students in Australia” (Snowden i Lewis 2015). I choć *framing* nie pojawia się w tytule wprost, nie oznacza to, że jest zupełnie nieobecny – tytułowe „wiadomości mieszane” (*mixed messages*) w sferze komunikowania publicznego można bowiem uznać za pochodne procesu ramowania. Jako kategorię kluczową ujęto *media framing*, ponieważ analiza obejmuje treść przekazów medialnych dotyczących szkolnictwa wyższego. Poprzez analizę treści, wspartą teorią ustanawiania agendy (*agenda setting*) i związanym z nią ramowaniem, badano reprezentacje edukacji uniwersyteckiej oraz zawodowej w Australii (Snowden i Lewis 2015: 588). Zainteresowanie w artykule medialnym ramowaniem edukacji wyższej wynika z założenia, że istnieje pewien związek pomiędzy komunikowaniem medialnym a publicznym postrzeganiem szkolnictwa wyższego oraz podejmowaniem wyborów odnośnie studiowania – szczególnie przez osoby ze środowisk nietradycyjnych. Relacje te w odniesieniu do dyskutowanych badań można ująć w sposób następujący: w domenie publicznej dochodzi do starcia kontrastujących retoryk dotyczących szkolnictwa wyższego – retoryki dostępności i integracji związanych ze stanowiskiem środowisk politycznych oraz medialnej kontrretoryki podtrzymującej istniejącą koncepcję elitarności. W efekcie do odbiorców docierają „mieszane wiadomości”, a chaos informacyjny może się przyczyniać

do sytuacji, w której potencjalni studenci ze środowisk nietradycyjnych podejmując decyzje odnośnie studiowania, będą wybierać opcje „niskiego ryzyka” – tym samym – utrwalając strukturalną nierówność i podtrzymując dotychczasowy ład edukacyjny (Snowden i Lewis 2015: 588). Badaniem objęto artykuły medialne, w tym także instytucjonalne, kontrolowane komunikaty generowane przez instytucje szkolnictwa wyższego, które ukazały się po opublikowaniu raportu rządowego przedstawiającego cele polityki w zakresie szkolnictwa wyższego. Polityka ta była nastawiona na zwiększenie uczestnictwa studentów w australijskim szkolnictwie wyższym wszystkich sektorów (Snowden i Lewis 2015: 586). Tematyka podejmowana w artykule dotyka więc promocyjnego marketingu edukacyjnego, ale także kwestii mediów i politycznych debat oraz ich relacji z publicznym postrzeganiem (Snowden i Lewis 2015: 586). Analiza medialnych artykułów drukowanych ujawniła cztery powtarzające się ramy: społeczno-ekonomiczne; potencjału zarobkowego i wyników zatrudnienia; instytucjonalnego układu pozycjonowania; oraz ramę ścieżek między sektorami (Snowden i Lewis 2015: 590–591). Analiza mediatyzowanych przekazów instytucjonalnych wykazała, iż mimo rządowych zaleceń dyskursywne ramy nie uległy zmianie i propagowały nadal tradycyjny podział na elitarną edukację uniwersytecką i egalitarny system kształcenia zawodowego manifestujący się w opozycyjnych ramach: praca-kariera; techniczne-analityczne; stosowane-teoretyczne; handel-zawód (Snowden i Lewis 2015: 590). Niepowodzenie polityki nastawionej na podwyższenie uczestnictwa w kształceniu ukazane jest jako związane w pewnej mierze z medialnym komunikowaniem określonych treści, które mogą oddziaływać na wybory studentów (Snowden i Lewis 2015: 586). Podejmowane w artykule zagadnienia z zakresu komunikacji publicznej dotyczą tym samym obszaru publicznej polityki.

„Merchants of Optimism: Agenda-Setting Organizations and the Framing of Performance-Based Funding for Higher Education” (Miller i Morphew 2017) to badania nad dyfuzją i przyjęciem polityki finansowania opartego na wynikach dla sektora szkolnictwa wyższego. Szczególnym zainteresowaniem w badaniach objęto rolę filantropijnych fundacji i organizacji politycznych w generowaniu oraz eksportowaniu finansowania wydajności (Miller i Morphew 2017: 754). W tytule, obok odwołania do *framingu*, rozpoznać można także odniesienie do teorii *agenda setting*. Abstrakt nie zawiera jednak żadnego komentarza do teorii ustalania porządku spraw, widnieje za to informacja o wykorzystaniu w badaniach teorii ramowania (*framing theory*). Jest to jedyna zapisana w abstrakcie treść dotycząca wykorzystywanej w badaniach perspektywy. Wziąwszy pod uwagę rolę, jaką pełni abstrakt zamieszczony przy artykule naukowym, informacja ta podkreśla wagę koncepcji ramowania dla przeprowadzonych badań, jej wartość teoretyczną i metodologiczną. Tytuł artykułu nawiązuje do wyników badań uzyskanych w toku analiz publikacji z zakresu polityki (*policy*

publications). Tytułowe „ustanawianie porządku” odnosi się do aktywności organizacji politycznych, które dokonują ramowania finansowania opartego na wynikach dla szkolnictwa wyższego, promując określoną narrację polityczną kosztem innych. Skonstruowana w ten sposób rama polityczna (*policy frame*) zostaje z łatwością przejęta i przyjęta przez państwa, które marginalnie traktują alternatywy polityczne (Miller i Morphew 2017: 754).

Podsumowując, w analizowanych badaniach znalazły się odniesienia do różnych nurtów i tradycji ramowania: linii socjologicznej, medioznawczej, politologicznej i kognitywnej tradycji *framingu*. Wykorzystywano ramy retoryczne (*rhetorical frames*), polityczne (*policy frames*), kognitywne (*cognitive frames*), zbiorowe (*social group frames*) oraz ramowanie konceptualne (*conceptual framing*) i tekstowe (*textual framing*). Ramy rekonstruowano w sposób dedukcyjny (Pick 2006; 2008; Knudsen 2014; Miller i Morphew 2017), indukcyjny (Snowden i Lewis 2015), a także w bardziej złożonej, dedukcyjno-indukcyjnej procedurze (Jang i Kim 2013). W badaniach podejmowano tematy dotyczące m.in. nauczania, kształcenia na poziomie wyższym, ale przede wszystkim odnoszące się do polityki w zakresie szkolnictwa wyższego. Ramowanie dotyczyło szkolnictwa wyższego, edukacji wyższej, finansowania, interesowano się badawczo procesami zmian, dyfuzji i przyjęcia polityki szkolnictwa wyższego, badano postrzeganie, konceptualizacje i reprezentacje. Materiał empiryczny stanowiły dokumenty rządowe, publikacje polityczne, artykuły medialne, wypowiedzi badaczy oraz pisemne projekty studenckie. Idea ramowania ujawniała się w badaniach w charakterze metody: *framing analysis*, *frame analysis*, *semantic network analysis* oraz teorii: *framing theory*, *agenda setting* (w zestawieniu z analizą treści). Uzupełnieniem dla podejmowanych w badaniach problemów i kwestii stają się te wyróżnione na poziomie analizy wstępnej, które w dyskursie naukowym dotyczącym szkolnictwa wyższego występują w towarzystwie słów *frame* i *framing*.

Ta skromna analiza wybranych badań z zakresu szkolnictwa wyższego pokazuje, iż koncepcja *framingu* jest na tym polu używana szczególnie w badaniach, które zainteresowane są zagadnieniami związanymi z polityką publiczną (czego uzasadnieniem – do pewnego stopnia – może być tematyczny profil czasopism objętych przeglądem). Zakres badanych materiałów nie upoważnia do mówienia o tendencjach w badaniach szkolnictwa wyższego ani do wyciągania wniosków o ich stanie. Pojawia się jednak refleksja, iż może framing potraktować da się jako pewną ofertę dla (akademickich) badań naukowych nad szkolnictwem wyższym nastawionych na zmniejszenie luki pomiędzy obszarem badań nad szkolnictwem wyższym (*higher education research*) oraz polityką szkolnictwa wyższego (*higher education policy*), o której pisze Kwiek (2014: 73), przynajmniej w tych obszarach, w których relacja ta mogłaby okazać się możliwa i istotna. Za takim wykorzystaniem koncepcji ramowania

przemawia z pewnością argument Czyżewskiego (2010: XLII), że koncepcja *framingu* bez problemu daje się aplikować do dużych projektów badawczych. Nie jest to z pewnością jedyna możliwość ich wykorzystania, choć zapewne ważna.

Ograniczenia przeprowadzonego przeglądu odnoszą się przede wszystkim do kwestii ograniczonej reprezentacji artykułów poddanych analizom. Wiąże się ona z decyzją o skierowaniu głównej uwagi analitycznej na badania, w których kategorie *frame* i *framing* znajdują się w tytułach i/lub w słowach kluczowych. Ramowanie w obszarze szkolnictwa wyższego jest konceptem szerzej wykorzystywanym, niż ujawniają to przedłożone w niniejszym artykule wyniki. Wiele artykułów, które odnosiły się do tradycji teoretycznej oraz metodologii wypracowanej w badaniach ram i ramowania, nie znalazło się w prezentowanych tutaj zestawieniach, ponieważ nie ujawniły szukanych kategorii nie tylko w tytułach, słowach kluczowych, ale także w abstraktach. Innym ograniczeniem, związanym z brakiem widzialności zagadnień z zakresu ramowania, stał się brak dostępu do danych. Warto także wspomnieć, iż trudność towarzysząca na poziomie przeglądu abstraktów w związku z kwalifikacją danych badań jako prowadzonych w perspektywie *framingowej* może być z jednej strony rozpatrywana jako ograniczenie dla analiz, a z drugiej jako cenny impuls, który pokazuje popularność oraz wagę przypisywaną samej idei ramowania przez badaczy w obszarze szkolnictwa wyższego.

Dyskursy zmian

Wątek zmian dotyczących szkolnictwa wyższego manifestuje się w badaniach przy pomocy kategorii *reframing* w różnych odsłonach. W kontekście debaty o przyszłości uniwersytetów na poziomie krajowym (Pick 2006), ale i międzynarodowym, porównawczym (Pick 2008) pojawiają się ramy w ujęciu strategicznym, których kolejne użycia uruchamiają proces przeramowania (*reframing*), tym samym tworząc szczególne, trudne warunki debaty dotyczącej przyszłości uniwersytetu (Pick 2006). Przeramowanie rozpatrywane jest tu przez pryzmat zastanego efektu (określonej polityki), który interpretowany jest jako niekorzystny. Wątek zmian w ujęciu dydaktycznym, które jest związane z tematyką nauczania problemowego i akademickiego pisania (Knudsen 2014), prezentuje natomiast *framing* w aspekcie rozwojowym, pozytywnym. Przeformułowanie ukazane jest tu – podobnie jak w pierwszym przykładzie – z perspektywy efektu, przedstawia jednak zmiany jako korzystne. Innym razem (Jang i Kim 2013), gdy chodzi o zmiany w postrzeganiu uniwersytetu, podkreślony zostaje aspekt komunikacyjny, a *reframing* jawi się jako zadanie, które ma prowadzić do ulepszenia komunikacji i poprawy funkcjonowania instytucji. Odnosząc się do przywołanych przykładów badań, można więc powiedzieć, iż w ramowaniu niewątpliwie tkwi potencjał zmianotwórczy.

Analizowane badania ze względu na podejmowane w nich problemy warto odnieść do najważniejszych międzynarodowych dyskusji wokół przyszłości szkolnictwa wyższego oraz uniwersytetów, których ogólne wątki przedstawia Kwiek (2014: 72): zarządzanie i ustroj uczelni (zob. Jang i Kim 2013), finansowanie (zob. Miller i Morphew 2017), jakość kształcenia (zob. Knudsen 2014) i badań naukowych (zob. Jang i Kim 2013), związek szkolnictwa wyższego z rynkiem pracy (zob. Snowden i Lewis 2015), dostęp do edukacji (zob. Snowden i Lewis 2015) czy też internacjonalizacja i globalizacja szkolnictwa wyższego (zob. Jang i Kim 2013; Pick 2006; 2008). W ten sposób wyraźniej uwidacznia się wykorzystanie koncepcji ramowania w kontekście szerszego dyskursu zmian szkolnictwa wyższego. Co więcej, inna istotna okoliczność jest związana z kwestią, iż Kwiek (2014) wyróżnia w ramach przywołanych zagadnień ważne dla krajowego kontekstu szkolnictwa wyższego motywy, tj.: „[r]ówność szans w dostępie do szkolnictwa wyższego i ekspansja systemów edukacyjnych, współfinansowanie studiów, finansowa niezależność uczelni, wyższe wykształcenie jako dobro prywatne i dobro publiczne, przedsiębiorczość uczelni, zmieniająca się dynamika relacji prywatne-publiczne w szkolnictwie wyższym, regionalna misja uczelni”. Sądzę, iż warto rozważyć te motywy jako możliwe pola problemowe dla wykorzystania perspektywy ramowania w polskich badaniach szkolnictwa wyższego, w badaniach dotyczących uniwersytetu, tym bardziej gdy – jak pisze dalej Kwiek (2014: 86) – owe motywy „pokazują nie tylko przyszłe kierunki dyskusji na jego temat, ale być może również, coraz bardziej, kierunki jego transformacji”.

Zakończenie

Prezentowany tekst stanowi efekt przeglądu międzynarodowych periodyków z zakresu szkolnictwa wyższego i ukazuje egzemplifikacje wykorzystania koncepcji ramowania w prowadzonych na tym polu badaniach. Można powiedzieć, iż ramy oraz ramowanie z pewnością są obecne na poziomie przeszukiwanego dyskursu dotyczącego szkolnictwa wyższego. Idea ramowania jest również wykorzystywana w objętych przeglądem badaniach, lecz doniesienia z badań, w których korzystano z koncepcji *framingu*, zawierają podstawowe kategorie ram i ramowania zaledwie w kilku tytułach.

W analizowanych badaniach zainteresowanie dyskursem łączy się z tematyką szkolnictwa wyższego, a także polityką, podkreślając dynamiczny i praktyczny wymiar ramowania jako procesu zmian. Badania ujawniają co najmniej ambiwalentny status *framingu*, który jako pewien proces rozpatrywany może być z perspektywy efektów, jakie pozostawia i zależnie od nich interpretowany jako niekorzystny lub korzystny. Interesujące jest niewątpliwie ujęcie *framingu* jako

zadania, które ma dopiero pomóc w zmianie określonego, dotychczasowego stanu rzeczy. A więc: z jednej strony (tu: w ujęciu strategicznym, manipulacyjnym) ramowanie może być związane z zagrożeniem, z drugiej znowu dawać szansę zmian.

Obecność ramowania oraz ram w naukowych badaniach i dyskursach dotyczących szkolnictwa wyższego, mimo nieczęstego użycia kategorii tych w tytułach, odsłania swoisty uniwersalizm idei *framingu* w dyskursach i dla dyskursów. Procesy ramowania oraz związane z nimi ramy ingerują (w) i regulują społeczny świat. I chociaż ten wymaga angażowania różnych narzędzi oraz metod poznawczego oswajania, to z pewnością tak właściwe temu światu dynamizmy i struktury nie powinny być lekceważone. *Framing* w aspekcie teoretyczno-metodologicznym to wreszcie nie tylko opcja dla rekonstruowania publicznych dyskursów, ale także perspektywa, która uwrażliwiając na złożone kwestie przypisywania znaczeń, pozwala także bardziej świadomie dyskursy konstruować – może także i te, których potrzebują współcześnie instytucje szkolnictwa wyższego.

Podziękowania

Pragnę wyrazić podziękowanie Doktor hab. Helenie Ostrowickiej, prof. UKW oraz Profesorowi dr. hab. Markowi Kwiekowi, których praca naukowa, postawa intelektualna i życzliwość są dla mnie inspiracją do rozwijania własnych zainteresowań badawczych.

Literatura

- Antonowicz, D. (2015). *Między siłą globalnych procesów a lokalną tradycją: Polskie szkolnictwo wyższe w dobie przemian*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK.
- Bartlett, F.C. (1932). *Remembering: A Study in Experimental and Social Psychology*. Cambridge: University Press.
- Bateson, G. (1972). A Theory of Play and Fantasy. W: G. Bateson. *Steps to an Ecology of Mind: Collected Essays in Anthropology, Psychiatry, Evolution, and Epistemology (177–193)*. New York: Ballantine Books.
- Bielecka-Prus, J., Horolets, A. (2013). Rekonstrukcja praktyk analizy dyskursu na podstawie wybranych anglojęzycznych czasopism dyskursywnych. *Przegląd Socjologii Jakościowej*. 9(1): 152–185.
- Chomik, D. (2018). Overtones carried by the words “economics”, “economic” and “economically” in the media discourse on the reform of Polish universities in the years 2011–2014. W: B. Nierenberg, J. Gołuchowski, M. Łuczak, A. Pethe, M. Barańska i D. Marquardt (red.), *Media Economics. Economic Issues in the Media: Theory and practice (132–145)*. Warszawa: PWN.

- Czyżewski, M. (2010). Analiza ramowa, czyli „co tu się dzieje?”. W: E. Goffman. *Analiza ramowa* (VII–XLVII). Kraków: Nomos.
- Czyżewski, M. (2011). Wokół analizy ramowej jako perspektywy badawczej. W: T. Gackowski (red.), *Zawartość mediów czyli rozważania nad metodologią badań medioznawczych* (31–47). Warszawa: Instytut Dziennikarstwa UW, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR.
- Dawidziak-Kładoczna, M. (2014). Syntaktyczne ukształtowanie tytułów tekstów naukowych. *Językoznawstwo. Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie*. 10: 87–103.
- Danek, D. (1980). *Dzieło literackie jako książka: O tytułach i spisach rzeczy w powieści*. Warszawa: PWN.
- Dziedziczak-Foltyn, A. (2017). *Reforma szkolnictwa wyższego w Polsce w debacie publicznej: Bilans dyskusji o uniwersytetach 1990-2015*. Łódź: Wydawnictwo UŁ.
- Ensink, T. i Sauer, Ch. (2003). Social-functional and cognitive approaches to discourse interpretation: The role of frame and perspective. W: T. Ensink i Ch. Sauer (red.), *Framing and Perspectivising in Discourse* (1–21). Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishers.
- Entman, R. (1993). Framing: Toward Clarification of a Fructured Paradigm. *Journal of Communication*. 43(4): 51–58.
- Francuz, P. (2002). *Rozumienie przekazu telewizyjnego: Psychologiczne badania telewizyjnych programów informacyjnych*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Franczak, K. (2014a). Perspektywa framing analysis – oferta analityczna dla badań nad dyskursem? *Przegląd Socjologiczny*. 3(63): 135–156.
- Franczak, K. (2014b). Medialne objaśnienia kryzysu gospodarczego w perspektywie „framing analysis”. W: M. Czyżewski, K. Franczak, M. Nowicka i J. Stachowiak (red.), *Dyskurs elit symbolicznych: Próba diagnozy* (91–122). Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Sedno.
- Gamson, W.A. (2001) Foreword. W: S.D. Reese, O.H. Gandy Jr. i A.E. Grant (red.). *Framing Public Life: Perspectives on Media and Our Understanding of the Social World* (IX–XI). Mahwah, New Jersey–London: Lawrence Erlbaum Associates.
- Goffman, E. (1974). *Frame analysis: An essay on the organization of experience*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- Hulst, M. van i Yanow, D. (2016). From Policy “Frames” to “Framing”: Theorizing a More Dynamic, Political Approach. *American Review of Public Administration*. 46(1): 92–112.
- Jang, D.-H. i Kim, L. (2013). Framing “world class” differently: international and Korean participants’ perceptions of the world class university project. *Higher Education*. 65(6): 725–744.
- Knudsen, S. (2014). Students are doing it for themselves – ‘the problem-oriented problem’ in academic writing in the humanities. *Studies in Higher Education*. 39(10): 1838–1859.
- Kwiek, M. (2014). Przyszłość uniwersytetów w Europie: Motywy dyskusji i ich polskie konteksty. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*. 1–2(43–44): 71–90.

- Kwiek, M. (2015a). Słowo wstępne: Czym są i czym nie są naukowe badania szkolnictwa wyższego. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*. 1(45): 7–10.
- Kwiek, M. (2015b). *Uniwersytet w dobie przemian: Instytucje i kadra akademicka w warunkach rosnącej konkurencji*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Lakoff, G. (2004). *Don't Think of an Elephant: Know Your Values and Frame the Debate*. White River Junction VT: Chelsea Green.
- Łódzki, B. (2017). Medialny obraz naukowca na przykładzie polskiej prasy opiniotwórczej. *Horyzonty Wychowania*. 16(39): 113–130.
- Marginson, S. (2007). University Mission and Identity for a Post-public Era. *Higher Education Research and Development*. 26(1): 117–131.
- Miller, G.N.S. i Morphew, C.C. (2017). Merchants of Optimism: Agenda-Setting Organizations and the Framing of Performance-Based Funding for Higher Education. *Journal of Higher Education*. 88(5): 754–784.
- Nowak, E. (2016). Teoria agenda-setting a nowe media. *Studia Medioznawcze*. 3(66): 11–24.
- Ocieczek, R. (red.) (1990). *O literackiej ramie wydawniczej w książkach dawnych*. Katowice: Uniwersytet Śląski.
- Olczyk, T. (2009). *Politrozrywka i popperswazja: Reklama telewizyjna w polskich kampaniach wyborczych XXI wieku*. Warszawa: WAIp.
- Olczyk, T. (2015). Wybrane problemy teoretyczno-metodologiczne analizy ramowej w badaniu przekazów perswazyjnych. W: B. Fatyga (red.), *Praktyki badawcze*. Warszawa: INSN UW.
- Ostrowicka, H. (2015). *Przemysłać z Michele Foucaultem edukacyjne dyskursy o młodzieży: Dyspozytyw i zarządzanie*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Ostrowicka, H. i Spsychalska-Stasiak, J. (2017). Uodpowiedzialnianie akademii – formacje wiedzy i władza parametryzacji w dyskursie akademickim. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*. 1(49): 105–131.
- Pick, D. (2006). The Re-Framing of Australian Higher Education. *Higher Education Quarterly*. 60(3): 229–241.
- Pick, D. (2008). Towards a 'Post-Public Era'? Shifting Frames in German and Australian Higher Education Policy. *Higher Education Quarterly*. 62(1–2): 3–19.
- Pluwak, A. (2009). Geneza i ewolucja pojęcia framing w naukach społecznych. *Global Media Journal – Polish Edition*. 1(5): 49–80.
- Rzyska, A. (2018). „Framing analysis” z perspektywy pedagogicznej – w stronę edukacji medialnej. *Przegląd Badań Edukacyjnych*. 26(1): 215–236.
- Scheufele, B. (2003). *Frames – Framing – Framing Effekte: Theoretische und methodische Grundlegung des Framing-Ansatzes sowie empirische Befunde zur Nachrichtenproduktion*. Wiesbaden: Westdeutscher Verlag.
- Schön, D.A. i Rein, M. (1994). *Frame Reflection: Toward the Resolution of Intractable Policy Controversies*. New York: Basic Books.
- Sławiński, J. (red.) (1976). *Słownik terminów literackich*. Wrocław: Ossolineum.

- Snowden, C. I Lewis, S. (2015). Mixed messages: Public communication about higher education and non-traditional students in Australia. *Higher Education*. 70(3): 585–599.
- Stankiewicz, Ł. (2018). *Wizje uniwersytetu w polskiej debacie publicznej 2007–2010*. Kraków: Impuls.
- Zierkiewicz, E. (2013). *Prasa jako medium edukacyjne. Kulturowe reprezentacje raka piersi w czasopismach kobiecych*. Kraków: Impuls.
- Zimniak-Hałajko, M. (2013). Wokół reformy: Szkolnictwo wyższe w polskim dyskursie prasowym. *Praktyka Teoretyczna*. 1(7): 107–142.

Framing in higher education research – a review of international academic journals

ABSTRACT: In view of the growing interest in the subject of higher education in public debates, there is a growing need for research focused on the analyses of public discourse. An interesting perspective for the research into discourse seems to be the concept of *framing*, which is related to the processes of assigning meanings, selecting and highlighting particular issues in public coverage. The aim of the article is to analyze the Anglophone scientific literature on the subject of higher education in order to recognize how the concept of framing is used in foreign research that is conducted in this field. The review covered nine international scientific periodicals which address the issues related to the area of higher education. Selected reports on research using the concept of framing were analyzed in terms of such criteria as: the subject of research, the type of empirical materials, research themes, research methods and theoretical perspective.

KEYWORDS: framing, frame, higher education, research review

CYTOWANIE: Rzyska, A. (2018). *Framing w badaniach szkolnictwa wyższego – przegląd międzynarodowych periodyków naukowych*. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*. 1(51): 117-139. DOI: 10.14746/nisw.2018.1.5

ALEKSANDRA RZYSKA – absolwentka i doktorantka pedagogiki Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Laureatka I miejsca w konkursie na najlepszą pracę magisterską Instytutu Pedagogiki, realizowanego w ramach Sesji Naukowej Magistrantów Instytutu Pedagogiki UKW (praca pt. *Typy racjonalności w pedagogicznym dyskursie o młodzi*). Członkini zespołu badawczego pod kierownictwem dr hab. Heleny Ostrowickiej, prof. UKW – współpraca przy projekcie Narodowego Centrum Nauki *Urządzenie uniwersytetu – dyskursywny obraz współczesnej reformy szkolnictwa wyższego w Polsce*.

Kontakt: aleksandra.rzyska@gmail.com